

**TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ**  
**ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI**  
**TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ**

**Zamanın Akışındaki Duygu: Ahmet Muhip Dıranas**

**Danışman Öğretmen:** N. Tuhfe Toçoğlu Akgül

**Öğrenci Adı:** Engin Anıl

**Öğrencinin Soyadı:** Kızılcan

**Diploma Numarası:** D1129-075

**Sözcük Sayısı:** 3645

**Araştırma Sorusu:** Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirlerinde bireyin ruh hali değişimlerinde zamanın işlevi nedir?

## ÖZ (Abstract)

Bu tezde Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirlerinde zamanın bireyin ruh halinin değişiminde nasıl bir etkiye sahip olduğu ve değişik ruh hallerinde zaman algısının nasıl farklılaştığı araştırılmıştır. Şiirlerde bireyin duygulanımları ve ruh hali devamlı bir devinim içinde olduğu ve bu devinim şiirin diline de yansıdığı için bu konu seçilmiştir. Şiirlerin çözümlenmesinde mevsimler ve gece-gündüz gibi zamansal ögeler ve şiir dilindeki eylemlere hakim zaman kipleri üzerinde metin merkezli çözümlenmeler yapılmıştır. Şiir kişinin ruh halleri ve duygu durumlarının zaman algısıyla nasıl bir paralellik içinde olduğu üzerinde durulmuştur. Kişinin duymuş olduğu heves, özlem, pişmanlık ve üzüntü gibi duyguların tümü, doğadaki imgeler ve zamansal ögelerin kullanımıyla şiire aktarılmıştır. Şiir kişinin duyguları, “Şimdiki Zaman” “Geçmişe Dönük Zaman” ve “Geniş Zaman” bağlamında incelenmiş ve her başlığın altında farklı bir duygusal devinim olduğu ve zamansal ifadelerin bu başlıklar altında farklı çağrışımlar oluşturduğu gözlenmiştir. Öncelikle yaşanılması istenen duygulara karşı bir heves, daha sonra yaşanılmayan duygulara karşı bir özlem, pişmanlık ve yorgunluk, en sonda da bütün bu sürecin kabullenilmesi ve ebedi kalma isteğinin hakim olduğu görülmüştür. Süreç içinde şair duyulan duygular ne denli olumlu veya olumsuz olursa olsun, onların estetik bir biçimde dışavurumunu amaçlamıştır.

(Kelime Sayısı: 183)

# İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ .....	4
II. ŞİMDİKİ ZAMANIN FİZİKSEL HEVESİ VE UMUDU .....	6
III. GEÇMİŞE DÖNÜK ZAMANIN HÜZNÜ .....	10
IV. GENİŞ ZAMANDA KABULLENİŞİ VE EBEDİ KALMA İSTEĞİ.....	12
V. SONUÇ .....	16
VI. KAYNAKÇA .....	17

**Araştırma Sorusu:** Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirlerinde bireyin ruh hali değişimlerinde zamanın işlevi nedir?

## I. GİRİŞ

Dıranas'ın şiirlerinde zamanın işlenişi, şiirdeki hakim duyguyu oluşturmada önemli bir yere sahiptir. Genel anlamında "zaman" kavramından bahsedildiğinde ise geçmekte olan bir süreç hakimdir ve bu süreç içerisinde herhangi bir an yakalanarak o ana hakim olan duygu incelenmeye ve hissettirilmeye çalışılacaktır. Şiirlerde ele alınan zamanın devamlı bir akış içerisinde olduğu görülür ve bu akışın bir parçası olan figürler birbirlerine olan aşkları ve doğanın onlara sunduğu güzelliklerden yola çıkarak heves ve hayranlık gibi duyguları açığa çıkarmaktadır. Daha sonra, zamanın geçiş sürecinde kendi hayatlarında bir içe dönüş yaşayarak gerçekleştiremedikleri hayaller ve duydukları pişmanlıklar üzerinde durdukları görülür. Zamanın bu geçişiyle beraber ölümlü hayatın bu döngüsünün kabul edilmesiyle bireylerin duygularının da kendi içlerinde bir olgunlaşma sürecinde oldukları anlaşılır. Zamanın akış sürecinde bireyin duyguları ele alınırken soyutlanacak ve yalnızlaştırılmış figürlerin birbirleriyle ve doğa ile olan ilişkileri konu alınacaktır. Doğanın sunmuş olduğu görsel imgeler, farklı ruh hallerinde farklı çağrışımlar yaratmakta, ruh hali zaman içinde sürekli değişmekte ve büyümektedir.

Tezde seçilmiş olan şiirler, "ben" şiir kişisini merkeze alarak analiz edilecektir. Şiirdeki zaman kiplere ve zamansal ifadelerle göre belirlenecek, dolayısıyla tez de üç ana başlıkta incelenecektir. Şimdiki zaman ve gelecek zaman beraber kullanılarak şiir kişisinin içinde bulunduğu durum anlatılacak, geçmiş zamanın kullanıldığı şiirlerde geçmişte yaşanan veya yaşanılması istenilen duygular işlenecek, geniş zaman kullanıldığında ise hayatın sunmuş olduğu gerçekliğin tamamının kabullenilişi görülecektir. Şiirlerin çözümlenmesinde dilbilimsel incelemeye ağırlık verilecek, tezin bölümlendirilmesi de şiirlerde kullanılan zaman kiplerine göre yapılacaktır. Şiirlerdeki mevsim ve gündüz gece ayrımıyla oluşturulan zamansal ifadelerle de dikkat edilerek, farklı zaman algılarında bu ifadelerin uyandırdığı farklı çağrışımlar da irdelenecek, şiir kişilerinin bu imgeler altında duygu durumunun ve ruh halinin nasıl değiştiği üzerinde durularak şiirler çözümlenecektir.

***“Aynı nehirde iki defa yıkanılmaz.”***

***-Herakleitos-***

## II. ŞİMDİYE YÖNELİK ZAMANIN FİZİKSEL HEVESİ VE UMUDU

Yaşamın sunduğu çeşitli güzellikler ile yaşanmamış heveslerin merkeze alındığı bu zaman algısı bir başlangıç çağrıştırmaktadır ve şiir kişinin heveslerinde fiziksellik ve bedensel imgeler ön planda olduğu için onun gençlik evresinde olduğu düşünülmektedir. Hayallerin ve arzuların anlatıldığı şiirlerde şiir kişinin sahip olduğu duygu durumu, iyimser ve umut doludur. Eylem ve beden merkezli olan bu hevesin anlatımı üzerinden fiziksel gerçekliğin tüm güzelliğiyle tadının çıkarılması ve güzelliğinin takdir edilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Bu nedenle fiziksel imgelerin olumlanmakta ve övülmekte; "Sen" kişinin sahip olduğu fiziksel özelliklerin de güzel yanları öne çıkarılmaktadır. Şiirlerde yaşanmamış, fakat yaşanması istenen hayaller ön planda olsa da, aslında bu hayaller ideal, mükemmel aşka ulaşmak için bir uğraştırı denilebilir. Bu bölümde hakim duygu, gençlik evresinin etrafında gelişen şimdiki zamana bağlı umut ve heves duygusudur, dolayısıyla şiir kişinin duygularında zaman algısının etkisi olduğu söylenebilir.

*"Yeşil pencereden bir gül at bana,*

*Işıklarla dolsun kalbimin içi.*

*Geldim işte mevsim gibi kapına*

*Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ" ("Serenad", 8)*

Yakınlaşma arzusunun ön planda olduğu "Serenad" şiirinde, şiir kişisi talep halindedir ve ilk anlamsal kesitinde "geldim işte" diyerek Sen'e varlığını ilan etmekte ve şiirdeki zamanın şu anda olduğuna dikkat çekmektedir. Bu ilanla başlatılan ve gerçekleşmesi istenen birliktelik arzusu şiirdeki ana duyguyu oluşturacak ve şiir boyunca bu akış gözlemlenecektir. "Bir gül at bana" ve "ışıklarla dolsun kalbimin içi" ifadelerinden anlaşılacağı üzere şiir kişisi istek halindedir ve "sen"e seslenmektedir.

Serenad türünün bir özelliği sevilen kişiye gece vakti söylenmesidir, bu nedenle başlığından yola çıkarak şiirde geçen zamanın da gece olduğu yargısı yapılabilir. Gece, şiir kişilerini birbirlerine yaklaştıran ve onların etraflarındaki uzamdan çok birbirlerine ve duygularına odaklanmalarını ve aşk duygusunun daha göze çarpar nitelikte olmasını sağlamaktadır. Gece, aynı şekilde şiirde kullanılan imgelere de paralellik göstermektedir. "Işıklarla dolsun kalbimin içi" diyerek şiir kişisi, karanlığın içinde içinin ışıkla dolmasını istediğini belirterek, "Sen" kişinin onda uyandırdığı umut duygusunu ve aşkını anlatmaktadır.

Mevsimlerin birbirlerini takip ediyor olması olgusundan yola çıkarak, şiir kişinin "mevsim gibi" gelmesi, "gözlerindeki bulutlar" ve "saçlarındaki çiğ" imgeleri ile beraber açığa çıkacak olumlu

duygulara gönderme yapılarak, yaşanan bu duyguların bir süreç içinde geliştiğini anlatılmaktadır. Buna ek olarak, "yeşil pencere"deki doğayı çağrıştıran yeşil renk olumlanarak hakim zamanın ilkbahar olduğunu sezdirilerek şiirde anlamsal bir öbek oluşturulmaktadır. Şiirdeki bu ögeler, geleceğin güzelliklerinin doğadaki görsel habercisi görevini üstlendiği ve doğadaki zamansal döngüyü oluşturmakta rol aldığı gibi, zamanın doğadaki akışını simgelemektedir.

*"Pencerenden bir gül attığın zaman  
Işıkla dolacak kalbimin içi  
Geçiyorum mevsim gibi kapından  
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ." ("Serenad" , 8)*

Şiirin ilk kıtasında kullanılan "ışıkla dolsun" ve "geldim işte" ifadelerinin "ışıkla dolacak" ve "geçiyorum" olarak değişmesi zamandaki akışın ve sürecin devamlılığının dile de yansıdığını göstermektedir. Şiir kişinin pencereden atılacak olan gül ile kalbinin içinin ışıkla dolacağını bildiriyor olması, onun geleceğe yönelik umut dolu bakışını yansıtmakta, fakat "geçiyorum" ifadesiyle artık yalvararak zamanın kısalığını ve akıcılığı göstermekte ve aşkına, arzusuna tekrar vurgu yapmaktadır.

"Parkta Serenad" şiiri ise duran bir anda söylenmiş, ve şiir kişinin o anda yakalamış olduğu duygu durumunu yansıtmaktadır. "Parkta Serenad" iki bireyin bir gece vakti birbirlerini daha iyi tanımalarını ve yakınlaşmalarını konu almaktadır ve merkez ortak bir aşk ve heves duygusudur. Gece, iki şiirde de figürleri birbirlerine yaklaşma olanağını artıran özel bir zaman olmakla beraber, maddi evrenden ve insanlardan soyutlayarak şiirde kişilerden çok yaşanan duyguların öne çıkmasına imkan tanımaktadır.

*"Birleşelim bu gece tek bir göğüste atan  
Kalbinde bin sevişmenin.  
İçsem şu damlayan ayışığı dallardan,  
Ak südü sanki memenin." ("Parkta Serenad", 24 )*

Gecenin sağladığı bu birliktelik, şiir kişinin "birleşelim bu gece" ve "içsem" ifadelerindeki istekli ve arzu dolu tondan ve kullanılan istek kiplerinden anlaşılabilir. Bahsedilen birliktelik henüz gerçekleşmemiştir ve "tek bir göğüste atan" ve "bin sevişmenin" imgelerinden anlaşılacağı üzere çoğalmas ve gelişmesi istenen bir birlikteliğin hayalinin kurulduğu söylenebilir. "Serenad" şiirinden farklı olarak "ben" burada eylem karşısında edilgen bir konumda olmayarak, eyleme geçmek istemekte ve imgelerini fiziksel bir yakınlaşma üzerinden yaratmaktadır. Seçilmiş olan "tek bir göğüs", "kalbinde" ve "memenin ak südü" imgeleri kadın figürü üzerinde anlamsal bir

öbek oluşturmuş, buna ek olarak kullanılan "*sevişme*" fiili, fizikselliğe tekrar bir gönderme yapmakta, heves ve arzu tezine uygun düşmektedir.

“Ben” zaman olarak kişinin "*bu gece*"yi seçmesi, şiir figürlerinin beraber olacağı anın özelliğini ortaya koymaktadır. Bu an bir başlangıcı simgelemekle beraber, şiir kişinin hevesli ve heyecanlı bir duygu durumu içinde olduğunu göstermektedir. Beraber olma eyleminin ise "bir göğüste atan kalpten" "bin sevişme"ye dönüşecek olması, "bir"den "bin"e geçilerek, başlayan bu sevginin çoğalacağını ifade etmektedir. “Serenad” şiirinin tersine, bu şiirin merkezindeki zaman “an”ı temsil etmektedir. Zamanın duruşu, tıpkı bir fotoğraf gibi yaşanan anı hapsetmekte, ve şiirde odak noktasını figürlere ve figürlerin hayallerine yöneltmektedir. Görsel imgeler üzerinden yansıtılan heves duygusu, idealleştirilen bir aşk kavramını oluşturmaktadır. Aydınlık ve karanlık zıtlığı, güzelliğin atfedildiği ifadeleri yüceltmış, gece ile verilen karanlık ise, figürleri gerçeklikten soyutlamış ve o anda sadece birbirlerini algılamalarına, birbirlerine odaklanmalarına imkân tanımıştır.

Fiziksel heves duygusu çok merkezliyen ve bireysel bir boyut taşımakta iken, umut duygusu, heves duygusundan farklı olarak dünyada varolan gerçeklik tarafından tetiklenmekte ve şiir kişinin hayata bakışını etkilemektedir. Doğanın sahip olduğu bu güzellik ve olağanüstülük karşısında zaman durmuş, doğanın üstünlüğü yorumlanmıştır.

*"Ve sanki ufkuma baştanbaşa gül rengi  
Kanatlarını açmada bir altın devir.  
Başlıyor ömrün ve ölümün güzelliği  
Söyleyecek şimdi zaferlerini şiir" ("Selam", 3)*

"Selam" şiiri sadece bir güneşin doğuşunu ifade ediyor görünse de, bu doğuş aslında daha büyük düşüncenin uyanışını çağrıştırmakta ve şiir kişisini düşünsel olarak tetiklemektedir. Şiir kişisi, "*sanki ufkuma baştanbaşa gül rengi*" ifadesiyle güneşin doğarken saçtığı kırmızı renge göndermekte yapmakta, bundan etkilendiğini ifade etmektedir. Takip eden dizelerde de bu kırmızı rengi, "*kanatlarını açmada bir altın devir*" ifadesindeki altın benzetmesiyle sarı rengini çağrıştırmakta güneşin yükselmesini anlatmakta olduğu, güneşin doğuşunu betimlemektedir. Şiir kişisi kendini doğa karşısında edilgen bir konuma koymaktadır ve güneşin doğuşu karşısında insanların “*söyleyecek zaferlerini şiir*” ifadesinden anlaşılacağı üzere, düşünsel ve duygusal olarak etkilendiği söylenebilir. Bu etkilenişini anlatırken kullandığı şimdiki zaman (–yor) ekiyle şiir kişisi, bahsetmekte olduğu doğuşun o anda gerçekleştiğini okura yansıtmakta ve “*söyleyecek*



*şimdi zaferlerini şiir*” ifadesiyle geleceğe yönelik görüşünü ve umut dolu duygusunu okura yansıtmaktadır.

Güneşin doğuşunun *"ömrün ve ölümün güzelliği"*nin başlamasına bağlanarak anlatılanın sadece başlayan bir gün olmadığını, aslında evrenin şiir kişisine bu göndergeyle her doğuşun bir ömür olduğu mesajını vermektedir. "Ölümün güzelliği" ifadesi bir oksimoron olarak kullanılmış, aslında ölümün de tıpkı ömrün kendisi gibi güzel olabileceği ve güzel olanın - ömür ve ölümle beraber - yaşamın döngüsünün olduğu vurgulanmıştır. Altınlığıyla ve gül rengiyle olumlanan bu döngünün bir parçası olduğunu anlayan şiir kişisi de, şiirleriyle bu güzelliği bir zafer olarak ilan edecek, bu anın tadını çıkaracak ve güzelliğin peşinde gidecektir. Bu bağlamda, öncelikle güneşin doğuşunun, sonra da hayatın güzelliğinin -başlangıcı ve bitişiyle- her günle yeni bir başlangıcı simgelediği ve şiir kişisini umut dolu bir bakış açısına ittiği söylenebilir.

Şiir kişisinin düşünce akışını tetikleyen zamansal öğeler sadece güneşin doğuşu değildir, gökyüzünün daima varoluşu ve ebediliği de şiirdeki zaman algısını etkilemektedir. "Sen ve Gökyüzü" şiirinde zamanın ilerlemesi, şiir kişisinin gökyüzünü gözlemlemesiyle farklılaştırılmış, yeni bir bakış açısı kazandırılmıştır. Zamanın geçişi bu şiirde gökyüzü üzerinden değiştirilmiştir. Gökyüzünün ebediliği, zamanın ebediliğine olan umudu arttırmıştır.

*"Bu kutlu anlarında yaşamının  
Solumayı bile unutuyorum;  
Sanki ölümsüzlüğü tutuyorum !  
Ya o gökyüzü; öylesine mavi  
Üstümüzde, öylesine ebedi  
O gökyüzü ve öylesine gerçek;  
Büyük, büyük, büyük, kocaman çiçek." ("Sen ve Gökyüzü", 60 )*

Şiirdeki zamanın *"kutlu an"* olması ve şiir kişisinin gökyüzünün karşısında solumayı bile unutuyor olması zamanın durduğunu ifade etmektedir, çünkü nefes alıp verme, zamanın geçişinin insanda görülebilen en temel kanıtıdır ve bu kutlu an karşısında şiir kişisinin nefes almayı unutması, anın durduğunu kanıtlamaktadır. *"Öylesine ebedi", "öylesine gerçek"* olan, kutsal olan gökyüzüdür ve şiir kişisi *"Sanki ölümsüzlüğü tutuyorum"* ifadesiyle gökyüzünün karşısında kendini ona atfettiği ebedi olma durumunun bir parçası olduğunu hissettirerek, kendinde güç bulduğunu ve hayata karşı umutlu bir tavır takındığı söylenebilir.

Gökyüzünün kocaman bir çiçeğe benzetilmesi ise, yaşamayı ve doğmayı simgelediği gibi, çiçeğin açması kavramından gökyüzünün yaşanacak olan güzel duyguların habercisi olduğu

düşündürerek, şiir kişinin umuduna gönderme yapmaktadır. Şiir kişisi zamanın mutlak geçişi içinde duraklamış ve bu kutlu an içerisinde gökyüzünün ebediyetini anlamlandırmıştır.

### III. GEÇMİŞE DÖNÜK ZAMANIN HÜZNÜ

Şiir kişisi bu gençlik evresini tamamladıktan sonra zamanın akıp geçtiği gerçeğiyle yüz yüze gelecek ve bu sebeple ruh haline hüznün duygusu hakim olacaktır. Yaşanan güzel ve olumlu duygulanımlara bir özlem olacaktır, çünkü gençlik evresi artık son bulmuştur. Zamanın geçtiği, fark edilerek şiirin odak noktası haline gelecek ve şiir kişinin yaşlandığını hissettirecektir. Bunun en önemli örneklerinden biri akşam üzeri vaktidir. Akşam üzeri ve gece, geleceğe yönelik zaman algısında şiir kişilerini maddi evrenden soyutlayan, birbirlerine yaklaştıran bir vakitten bu evrede şiir kişisi yalnız olduğu ve belli bir yaşlanma sürecine girdiği için artık doğada karşısına çıkan bu imgeleri de bu hüznüyle yorumlayacaktır. Şiirlerin çözümlenmesinde bu imgelere yüklenen çağrışımlarda zamanın akışının ve geçmiş olmasının nasıl bir etkiye sahip olduğu incelenmiş ve oluşturulan bu hüznün duygusunun sebepleri üzerinde durulmuştur.

*"Bütün yükünü alıp kalkan yaz gemisi*

*Sularını yarmaya başladı ölümün*

*Kızıl yaprak dalgalı sonbahar denizi*

*Karıştı... söndü son parıltısı gülümün."* ("Yeni Bir Yaz Umudu", 44)

"Yeni Bir Yaz Umudu" şiirinde mevsimler zamanın geçişini, bir diğer ifadeyle yazın bitişini ve sonbaharın başlangıcını ifade etmektedir. Yolculuğu ve ayrılığı temsil eden gemi ifadesiyle geçmekte olan yaz mevsimi birleştirilerek, bir kaçınılmazlık içinde zaman, akmakta, fakat ölümün sularını yarmaktadır, bu nedenle hayatın sonuna doğru yönelişi simgelemektedir. "Bütün yüklerin alınması" ise hayattan elde edilen tecrübelerin ve birikimlerin de bu yolculukla beraber gidiyor olmasını, diğer bir ifadeyle bir sona yaklaşıldığını, yani ölümü sezdirmektedir. Bu yaklaşımdan şiir kişinin duygusal olarak verdiği hüznün son dizeden çıkarılabilir.

Fiilerdeki eylemlere bakıldığında ise geçmiş zaman kullanımına rastlanmaktadır. "Karıştı" ifadesinde, geçmiş zaman kipine ek olarak eklenen üç nokta bir bekleyişi, iç çekişi ve hayıflanmayı sezdirmekte, "söndü son parıltısı gülümün" ifadesi ise şiir kişinin yaşama hevesinin ve umutlarının yavaş yavaş gücünü kaybettiğini hissettirmekte; şiir kişinin gençlik evresinde sergilemiş olduğu geleceğe yönelik umut dolu bakış açısının tam zıttı bir duygu durumunun yani hüznün duygusunun sunulduğu görülmektedir. Şiir kişisi bu güzelliklerin son bulacağı fikrini artık iyice benimsemektedir. Bu durum ruh halinde belirleyici bir etkiye sahip

olmuş, hüznü duygusunu hakim kılmaktadır. Artık geleceğe umutla bakmamakta, fakat kendi geçmişine dönük, hüznü bir tavır almaktadır, çünkü odak noktası artık gelecekte gerçekleşmesi istenen hayaller değil de belli bir yaşanmışlık ve yorgunluk sonrası yaşayamamış olduğu hayalleri, pişmanlıkları ve unutmuş ama sonradan hatırlamış olduğu anıdır. Şiir kişisi yaşamının bu evresinde artık yorgun ve karamsar bir duygu durumuna sahiptir. Doğada gördüğü imgeleri de ömrünün tükenişine ve zamanının bitişine göre yorumlamaktadır.

*"Tatlı zaman! ne uzaklara kaçmışsın*

*Sanki bütün kadehlerimi içmişsin.*

*Beni bir pencerede koyup akşamla*

*Zevki bol bir başka sofraya geçmişsin.*

*Son aydınlığınla yorgun gözlerime*

*Yangın gibi bir de gökyüzü seçmişsin." ("Tatlı Zaman", 115)*

"Tatlı Zaman" şiirine bakıldığında, yerinde sabit bir şiir kişisi görülür. Bu şiir kişisi, zamanın akışına tamamen etkisiz kalmış, edilgen bir konumdadır ve zamanı kişileştirerek ona seslenmekte, duygularını anlatmaya çalışmaktadır. "Pencerede koyulmak", burada kişinin yalnızlığını, tek başına kalmışlığını ifade ederken bunun aslında onun isteği dışında, engel olamadığı bir şekilde geliştiğini ifade etmektedir. "Sanki bütün kadehlerimi içmişsin" ifadesi, zamanın, şiir kişisinin ömrünü tüketmiş olduğunu çağrıştırmakta, "mış"lı geçmiş zamanın tekrarlı kullanımı, burada şiir kişisinin zamanın geçişini daha önce fark etmemiş olduğunu ifade etmektedir. "Son aydınlık" ve "yangın gibi bir gökyüzü" imgeleri anlamsal bir bütünlük içerisinde sonlanmakta olan bir ömrü çağrıştırmakta, şiir kişisini hayatının son anlarını yaşamaya başladığı hissini vermektedir. Bununla beraber geçmiş zamanın şiir kişisine kaybedilmiş gibi görünmesiyle beraber hüznü duygusu oluşmaktadır.

*"Güller kan ağlıyordu tek mil;*

*Bir fena gün ki olası gibi değil.*

*Yapışkan, kekre, pis bir gün, öldürücü.*

*Nasıl da açıldı birden kanatların!*

*Dört nal geliyordu köpürmüş atların*

*Kurtarmaya bizi çileden, hey gece!" ("Güller Kan Ağlıyordu", 40)*

Günün bitişi "Güller Kan Ağlıyordu" şiirinde de görülebilir. Olumsuzlukları ayrıntılı bir şekilde verilen "yapışkan, kekre, pis bir gün, öldürücü" günün, aydınlığıyla şiir kişisine gerçekleri apaçık

yansıttığı ve şiir kişinin de bu durumdan memnun olmadığını düşünülmektedir. Bu aydınlık süresince olumsuz özellikleri açık ve net bir şekilde tanımlayan şiir kişinin hüznü ve mutsuz bir duygu durumuna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra, “*Nasıl da açıldı birden kanatların! Dört yıl geliyordu köpürmüş atların*” ifadesinden güneşin batış anı süresince bir sahnenin betimlendiği ve açığa çıkan ışık huzmelerinin anlatımıyla, akşamüzerinden geceye geçiş görülebilmektedir. Bu bağlamda gece gündüz ilişkisi de, gecenin bütün bu olumsuz özellikleri örtterek şiir kişisini “*çilesinden kurtarmakta*” olmasıyla yorumlanabilir. Diğer bir ifadeyle, şiir kişinin mutlak gerçekliğin olumsuzluklarıyla hâlâ bir savaş halinde olduğu ve gecenin de ona için bir kaçış imkanı tanıdığı söylenebilir. Gün bitmekte iken, onun acı gerçekliği de son bulmakta ve şiir kişisi geceyle beraber hayal dünyasına kavuşmaktadır.

Zaman algısı gündüz ve gece vakitleri üzerinden verilmektedir. Güneşin batışı anı zamanın geçişini gösteren önemli bir imge olmakla beraber aslında bu batış olumlanmaktadır. Gündüz şiir kişinin gözlemediği gerçekliğin olumsuz özelliklerini öne çıkarmakta iken, gece, bu olumsuzlukların üzerini örtterek aslında onu bu çileden kurtarmaktadır. Olumsuzluklar hâlâ orada olsa da şiir kişisi bunlara gözünü kapayarak kendi hayal evrenine çekilmektedir. Bu evrede şiir kişisi, yaşamın geçişiyle beraber gelen hüznü duygu durumundan kurtulmak istemektedir.

#### **IV. I. GENİŞ ZAMANDA KABULLENİŞ VE EBEDİ KALMA İSTEĞİ**

Belli bir yaşamışlık süreci sonrası zamanın geçtiği ve akıp gittiği bu gerçeklik şiir kişisi tarafından kabullenilecek ve bu kabulleniş sürecinde hüznü duygusu silikleşecek; yerini anlama ve kabullenme çabası alacaktır. Gençliğin heveslerinden ve geçiş döneminin melankolisinden sonra bu dönemde şiir kişisi geçmişe, geleceğe ve varolan gerçekliğe çok daha farklı bir gözle bakmaktadır. Bireysel çatışmalar ve fani duyguların önemi azalacak ve ölümden sonrasının bilinmezliğiyle beraber artık yaşamın sonuna gelmesi, şiirdeki ruh halini belirleyen önemli bir olgu olarak şiir kişinin ruh halini etkilemektedir.

Şiir kişisi bu evrede artık yorgun bir ruh halinde, anılarını, pişmanlıklarını, duymuş olduğu hevesleri tümüyle bir bütün olarak kabul edecek ve olumlu veya olumsuz ayırt etmemektedir. Geleceğe ve geçmişe dönük algılardaki gibi duygusal çalkıntılara artık yer verilmediği, kabulleniş olgusunun önem kazandığı görülür. Bu nedenle yaşamış ve yaşanacak olan her duygunun aynı değeri taşıdığı düşünülebilir. Duygularla beraber, zamanın ve dolayısıyla yaşamın akıp gidişi de bu andan itibaren olduğu gibi kabul edilmiştir.

Bu kabulleniş evresinde kullanılan zaman gece odaklıdır. Gece, şiirlerde güneşin batışından doğuşuna kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu anların ortak özelliği şiir kişinin yalnızlaştırması ve onun düşünce akışının oluşmasına olanak tanınmasıdır. Buna ek olarak güneşin batışı anında oluşan, ışıklar, renkler, yıldızlar ve karanlığın derinliği, şiir kişinin zaman algısında yorumlayacağı imgeler olacaktır.

*"Hoyrattır bu akşamüstüler daima  
Gün saltanatıyla gitti mi bir defa  
Yalnızlığımızla doldurup her yeri  
Bir renk çiğliği içinde bahçemizden  
Bir el çıkarmaya başlar bohçamızdan  
Lavanta çiçeği kokan kederleri" ("Olvido", 27 )*

Günün gidip her yeri yalnızlıkla doldurması, şiir kişinin kendi hayatı ile baş başa kalmasına sebep olmuştur, bu nedenle akşamüstüler "hoyrat" olarak belirtilmiştir. Şiir aslında hâlâ bir kabulleniş evresinde olduğu için akşamüstünü suçlamıştır çünkü şiir kişisi, akşamüstünün unutmış olduğu anıları ve duyguları çıkartarak onu derinden etkilemesini beklememiştir. "Bahçe" ve "bohça" söz öbekleri bu bağlamda kişinin yaşanmışlıklarını yani anılarını temsil etmekte, "renk çiğliği içinde" ve "lavanta çiçeği kokan kederler" ifadeleriyle Dıranas, kişinin hatırlamış olduğu bu anılardaki duygusal yoğunluğunu, görme ve koku duyu algılarına hitap ederek öne çıkarmaya çalışmıştır. "Renk çiğliği" ifadesinin bahçeyle beraber verilmesi dökülen kırmızı ve sararmış sonbahar yapraklarını çağrıştırarak, yazın bitişi ve sonbaharın gelişiyi, tükenen zaman olgusuna gönderme yapmaktadır. Aynı şekilde sonradan kullanılmak üzere giysilerin arasına konan lavanta çiçeğinin de keder duygusuyla birleştirilmesi, aslında gardroptaki tüm giysiler gibi tüm duygularla beraber kederin de kabul edilmesini, diğer bir ifadeyle kederin de bütün duygulanımların arasında bir yere sahip oluşunu simgelemektedir.

Şiir kişisi "bir el" tarafından etkilenerek tekrar edilgen bir konuma konulmakta; akşamüzeri vakti kendisine bir iç gözlem yapmasını sağlamaktadır. Fakat bu iç gözlem "hoyrat" ifadesiyle olumsuzlanıyor gibi görünse de "lavanta çiçeği kokan kederler" imgesi buna karşı çıkmaktadır. Kederlere atfedilen bu koku, aslında onların bile kendi içlerinde bir güzelliğe sahip olduğunu ifade etmekte, zamanın bu geçişi altında hissedilen hüznün duygusunun bile bir değeri olduğunu anlatmaktadır.

Zamanın geçişi süresince varolan gerçeklik de sorgulanmaktadır. Akan zaman süresince birey kendi anlamını ve yaşama amacını aramaktadır. Bu arayış içinde şiir kişisi tekrar kendine belirli

zamanlar seçerek doğa karşısında duraklayacak ve bu an süresince hem kendini, hem doğayı sorgulayacak ve hayat hakkında çıkarımlar yapmaya devam edecektir. Hayatın sunduğu güzelliklerin takdiri ve güzellik yaratmak şiir kişisi için bir yaşama amacı haline gelmektedir.

Ebediyet bu bölümde şiir kişinin düşüncelerini ve algısını belirlemede etkili olacak ve şiir kişisini kendini gerçekleştirmeye ve ebedi kalmaya itici öğelerinden birisi haline gelecektir. İnsan için zamanın geçici olduğunu fark eden şiir kişisi, ebediyetin doğaya mahsus olduğu fikriyle beraber faniliğini öne çıkartmış ve ebedi kalma isteğini ortaya çıkartmıştır. Aynı şekilde mutlak güzelliğin de sadece doğaya ait olduğu belirtilmiş ve şiir kişisi de doğanın bu güzelliğini tecrübe ederek aslında kendi hedeflerini ve hayatan beklentilerini gerçekleştirmek istediği görülmüştür.

*“Uyandığı zaman gökte yıldızlar*

*İnsan düşünür: belki de Allah var!*

*Tanrısal bir öpüştür söken şafak.*

*Ne hoştur insanın bir gül açası,*

*Koşan göklerde kuş gibi uçası,*

*Bulutlarla yağmur olup ağlamak.”* (“Gerçek”, 105)

Zaman “Uyandığı zaman gökte yıldızlar” ifadesiyle şiirin başlangıcında hissettirilmiştir. Öncelikle yıldızlar, sonrasında “söken şafak” ile gecedan sabaha geçişte, bir uyanış ve farkına varma olgusu hissettirilmektedir ve gökteki yıldızların varlığı gecenin bitmemiş olduğunu göstermektedir. Bu şiirde, zamanın geçişinden etkilenen ve yaşlanan insan özelliği üzerinde durulduğu ve şafağın “tanrısal bir öpüş” olmasıyla şiir kişinin doğaya ebedi ve ölümsüz bir anlam yüklediği görülebilir. Birey zamanın ölümsüzlüğünü doğaya yükledikten sonra, kendini gerçekleştirme gayesi altında doğanın ona sunduğu güzellikleri tecrübe etmeye ve onların tadını çıkarma hedefini seçecektir. İnsan gülü açarak güzellikleri kendi yaratmak, kuş gibi uçarak özgür bir şekilde dilediğini yapabilmek, bulutlarla yağmur olup ağlayarak güzelliklerle beraber hüznü de, yani duyguların tümünü tatmak ve onları dışa vurmak istemektedir. Dolayısıyla, kendini gerçekleştirme isteğinde, duyguları yaşamanın da ön planda olduğu görülür. Şiir kişisi özgür olmak, duygularını olduğu gibi açığa çıkarmak istemektedir, çünkü bir insan olarak duyumsamaya ve hissetmeye ihtiyacı vardır.

Duyumsama ve hissetme yolculuğunun yani hayatın sonuna yaklaşan şiir kişisi ömrünü tamamlamakta olduğu için ruhsal olarak dingin bir konuma gelmektedir. Bakış açısındaki farklılık, zamanın geçişinden hüznü duyan kişinin artık bunu kabul etmesiyle anlaşılabilir.

*“Bitti gücüne güvendiğim zaman*

*Gökler yakın bir ayrılıkla dolu*

[...]

*Toprakta o baş döndürücü koku*

*Ve ölüm, gece ucundaki çoban.*

*Gel yetiş, ey pişmanlık! İşte yaman*

*Bir gecedir, yaman bir gecedir bu.*

*O derin gözlerin ne güzel, puhu!” (“Gece”, 36)*

Ömrün artık sonuna gelinmesiyle şiir kişinin düşüncelerinde ölüm olgusu daha da fazla yer etmeye başlamıştır. Gece anı boyunca toprağı “baş döndürücü koku”suyla olumlayan ve çekiciliğini yorumlayan şiir kişisi aslında zihinsel olarak kendini ölmeye hazırlamakta ve ölümü “gece ucundaki çoban” olarak tanımlayarak aslında onun geleceğini, şiir kişisini çağıracağını ve onu alıp götüreceğini okura sezdirmektedir. Şiir kişisi pişmanlıklarını da çağırılmaktadır, çünkü artık zamanının bittiğini düşünerek ölmeden ve bu dünyadan ayrılmadan önce, kendini hâlâ gerçekleştirmek istemektedir. Gece, ona zamanın geçtiğini hatırlatmakta, fani bir insan olarak ebediyen yaşayamayacağını anlatmaktadır, fakat şiir kişisi bunu kabullenmiş, geceye “o derin gözlerin ne güzel, puhu!” şeklinde seslenmiştir.

## V. SONUÇ

Dıranas'ın şiirlerinde zaman algısı, bireyin hayata bakışından ruh haline kadar tüm benliğini etkilemekte, onun duygulanımları üzerinde etken bir rol oynamaktadır. Şiirlerde zamanın akışı sürekli ve hızlı olduğu için bu akış süresince belirli anlar yakalanarak o ana hakim olan duygu işlenmektedir. Bu sayede, bireyin bu evrelerden geçerek değişim halinde olan duyguları ve ruh hali hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Analizler sonucu, bireyin zaman bağlamında üç ana evreden geçtiği görülür. Geleceğe yönelik heveslerin ve umut duygusunun ağırlıklı olduğu için gençlik olduğu düşünülen “Şimdiki Zaman” evresi bir başlangıç niteliği taşımaktadır. Gerçekleşmemiş hayaller ve olumlu düşüncülerin ağırlıklı olduğu bu evrede dilde de geniş ve şimdiki zamanın sıkça kullanılmaktadır. Zaman geçtikçe bireyin hüznü duygusu etkili olmaya ve gelecekteki umutlar yerine zamanın geçişi ve akıp gitmesi odak noktası olmaya başlar ve “Geçmiş Zaman” evresi oluşur. Birey duygularından ve düşüncelerinden bahsederken geçmiş zamanı tercih etmektedir. Düşünsel sürecini tamamlayan birey bu evreden sonra hayatın akışını ve yaşamış olduğu olumlu ve olumsuz bütün duygularını olduğu gibi kabul ederek hüznüne bir son vermekte ve ömrünün sonuna gelmeden kendini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. “Geniş Zaman” evresinde bu düşüncelerini sanki bir kuraldan bahsedermiş gibi genelleyici ve kabullenici bir tavır aldığı için geniş zamanı kullanmaktadır. Bu bağlamda, şiirdeki duyguların ve zaman algısındaki değişmelerin dilde de görüldüğü söylenebilir.

Dildeki değişmelerin yanında zamansal ögeler ve imgeler de farklı anlamlar kazanmaktadır. Şiirde zamanı oluşturan imgeler gece-gündüz ayırımından ve mevsimlerin akışından sağlanmakta ve her evrede, bu zamansal ögelere farklı çağrışımlar yüklenerek birbirinden bağımsız, değişen imgeler oluşturulmaktadır. Gece, “Şimdiki Zaman” evresinde şiir figürlerini birbirine yakınlaştıran, soyut bir zaman olmakta iken, “Geçmiş Zaman”da güneşin batışı geceyi getirerek günün bitişini ve zamanın bitişini çağrıştırarak şiir kişisini hüznlendirmektedir. “Geniş Zaman”da da gece, şiir kişisini yalnızlaştırarak onu hayata ve kendine dönük bir bakış açısıyla düşünmesine imkan tanımaktadır. Aynı şekilde renklerin kullanımıyla ilkbahar ve sonbahar kavramları şiirde oluşturulmuştur. Şimdiye dönük zamanda yeşil ve mavi renklerinin kullanımıyla doğadaki canlılık ilkbaharı, güneşin batışıyla ortaya çıkan kızıl renkler ise sonbaharı çağrıştırmaktadır. Bu sayede şiirde, ilkbaharın başlangıcı, sonbaharın bitişi çağrıştıran imgeleri sayesinde zaman algısı şekillenmektedir.

Zamansal ögeler ve ifadeler, şiir kişisinin ruh halini oluşturmada kuvvetli bir etkiye sahiptir ve şiirde kullanılan dilden imgelere yüklenen çağrışımlara kadar zaman algısının etkisi görülmüştür.



## VI. KAYNAKÇA

Ahmet Muhip Dıranas. *Şiirler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982